

Георги Старделов

**Повеќе од едно столетие постоење во борба
против немаштијата и гладта**

**Повеќе од едно столетие постоење за создавање
на еден голем и величав скулптурен опус**

(По повод стодесетгодишнината од раѓањето на акад. Димо Тодоровски: 1910-2020)

Македонската академија на науките и уметностите ја одбележува стодесетгодишнината од раѓањето на акад. Димо Тодоровски и неговото големо скулптурно дело.

Акад. Димо Тодоровски е роден во Солун во 1910 г. од каде што почнува неговиот величествен поход кон создавањето на неговото грандиозно скулптурно творештво. Од раното детство останува сирак, родителите му умираат, мајка му во 1912 и татко му во 1917 година. Така, младиот Димо речиси 10 години престојувал во домот за сирачиња во Битола каде го завршува последниот час од основното училиште. Реков час зашто цртежот за тој последен час е сочуван како отпечаток во повеќе примероци.

За неговиот живот како скулптор е значајна 1939 година кога во Белград се запишува во Уметничката школа со академски курс на скулпторски отсек во класата на својот професор од средното училиште кој прв ја открил неговата голема дарба за создавање и обликување, Петар Палавичини.

Во годините 1937, 1938, 1939 и 1941, се враќа во Прилеп и работи како физички работник. Во 1942-1943 се вработува како моделар во Народниот музеј во Скопје и веќе зема учество во групните изложби на македонските ликовни уметници.

Во 1944 година, се вклучува во НОВ, во АГРИТПРОП при ГШ во Горно Врановце каде се наоѓаат повеќе истакнати сликари, писатели, композитори. Тука игра голема улога во формирањето на ДЛУМ во ослободеното Скопје кога на негова иницијатива е формирана уметничката школа во која тој е еден од првите професори до неговото пензионирање во 1979 година.

Потоа следат неколку студиски патувања во странство, најпрво во Грција, студискиот престој во Италија, потоа во Полска, во Чешка, во Унгарија, во Ленинград (во Ермитаж), во Москва државниот музеј „Пушкин“ и др.

Првата самостојна изложба акад. Димо Тодоровски ја организира во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ (1970 година). Со повеќето награди, републички и сојузни, како што се наградата на Владата на СР Македонија, Октомвриската награда на СР Македонија за животно дело, изборот за член на МАНУ, започнува она големо творечко време што можеме да го наречеме златно доба во неговата уметност; ја добил наградата 4 јули за најдобро остварување во областа на ликовните уметности за спомениците: „Мајка со дете“ (сцена од земјотресот во Скопје 1963 година), споменикот „Жртвите на фашизмот“ во Дабница, „Паднати борци“ во Трница, „Цвеќе на цвеќето“, „Македонска пиета“ и др. За сите овие дела, акад. Димо Тодоровски во 1982 година ја добива највисоката награда во тогашна Југославија, наградата АВНОЈ, со која се вбројува во врвните ликовни уметници на нашата земја и култура.

По создавањето на ДЛУМ, акад. Димо Тодоровски редовно ги излага своите скулпторски реализации на општите изложби на ДЛУМ, во уметничката галерија и на Министерството за култура, организирани во поголемите градови во Републиката, потоа во сите републички центри на заедничката држава: Белград, Загреб, Љубљана, Сараево, Титоград, Приштина итн. Интересно е да се забележи што на сите овие изложби за македонските ликовни уметници и нивното творештво пишувале најпознатите тогашни ликовни уметници, критичари и теоретичари (во Белград, Марко Челебоновиќ, Зоран Маркуш, Павле Васиќ; во Загреб Ладислав Баришиќ, Славко Батушиќ, Светозар Домиќ). Така, на пример, културниот критичар и теоретичар Отон Швајсл во „Глас Славоније“ Осиек, 9.10.1969 година, пишува за акад. Димо Тодоровски со голем пиетет за неговото скулпторско творештво кое е застапено во антологиската репрезентативна изложба „Современа македонска уметност“ во модерната галерија ЈАЗУ, Загреб 1969 година.

Сите овие негови врвни дела во колективните изложби на ликовните уметници на Македонија се претставени во странство и тоа исклучително прифатени во Рим, Италија „Деновите на македонската култура“, Basilica di San Clemente 24.5.1969 година. Особено е значајна претставувањето на современата македонската ликовна уметност во Франција, во Дижон, во Cellier les Clavaux.

Средиште на нивното внимание и на вниманието на сите останати ликовни уметници, критичари и теоретичари е неговата позната скулптура инспирирана од стиховите на поемата „Јама“ од Иван Горан Ковачиќ.

Изложбата во Дижон, Франција, предизвикала толку голем интерес, што се објавени одгласи во францускиот печат за изложбата на македонската ликовна уметност „Неподелени признанија“. Француските ликовни критичари особено ги восхитила неговата скулптура „Јама“. Во таа смислам, францускиот ликовен критичар и естетичар Гастон де Гранш, по повод изложбата на македонската ликовна уметност во Дижон 1962 година ќе напише: „Најнеобичен експонат на изложбата е една скулптура од Димо Тодоровски. Трагичноста и реализмот со четирите заедно измешани лица се навистина возбуди. И овде е постигната една вистинска величина без уметникот да прибегне кон барокот. Напротив, со речиси класични средства, Тодоровски ја надминува реалноста: тој го пронаоѓа и она што го нема никој видено или не го знае. Во својата визија од бронза, тој го достигнува Франциско Гоја“.¹

Познато е дека скулптурата, заедно со архитектурата се просторни уметности, т.е. уметности што естетски го обликуваат природниот простор. Тоа е, несомнено, точно, но често се заборава дека и обратното е точно, дека и самиот природен простор ја обликува како скулптурата така и архитектурата. Ако подолго и подлабоко се вгледаме во последното негово скулпторско дело „На Мечкин Камен“ (претставено на 2 август 1983 година) – што не успеа да го види и доживее, пресретнат од смртта (27 април 1983 година), ќе забележиме дека во него се реализира неговиот фундаментален принцип, единство на природата и човекот, натурализација на уметноста и арсификација на природата. Кога спомнав дека вгледани во неговото последно дело „На Мечкин Камен“ доживуваме како тоа да никне од каменот, од крвавиот Мечкин Камен, на кој македонските востаници го воделе последниот решавачки бој. Кога велам дека никнува, ја имав предвид песната на еден друг прилепски мудрец, познатиот поет Блаже Конески, чија поента во песната „Младиот кедар“ вели: „младиот кедар чувствува дека најважното и најсудбоносното во животот е да никнеш.“

---

¹ Акад. Властимир Николовски во Споменица посветена на починатиот Димо Тодоровски, редовен член на Македонската академија на науките и уметностите, МАНУ. Скопје 1984

Неговиот пријател и колега Јордан Грабулоски забележува дека кога еднаш го прашал својот драг пријател Димо Тодоровски на што го фрла овој јунак каменот, Димо одговорил *на злоӣо*. Така, во неговите бројни дела, во секое посебно трепери таа борба помеѓу доброто и злото.